

Wstęp do logiki

wykład 4

25 października 2022

Funktory ekstensjonalne jako funkcje Boole'owskie

- ▶ Przypomnijmy: n -arny funktor $F(p_1, \dots, p_n)$ jest ekstensjonalny wtedy i tylko wtedy gdy wartość logiczna $F(p_1, \dots, p_n)$ zależy wyłącznie od wartości logicznych $p_1, \dots, p_n$.
- ▶ Ekstensjonalny funktor F definiuje funkcję $f_F: \{0, 1\}^n \rightarrow \{0, 1\}$, taką, że $f_F(v(p_1), \dots, v(p_n)) = v(F(p_1, \dots, p_n))$.
- ▶ I odwrotnie: każdej funkcji $f: \{0, 1\}^n \rightarrow \{0, 1\}$ odpowiada jednoznacznie pewien ekstensjonalny funktor F_f .
- ▶ **Funktory ekstensjonalne i funkcje Boole'owskie są tym samym.**

Ile jest wszystkich n -arnych funktorów ekstensjonalnych?

Tyle ile jest wszystkich funkcji ze zbioru $\{0, 1\}^n$ w zbiór $\{0, 1\}$, czyli 2^{2^n} .

Znane spójniki jako funkcje Boole'owskie

Negacja, koniunkcja, alternatywa i implikacja odpowiadają funkcjom $\{0, 1\}^2 \rightarrow \{0, 1\}$ danym odpowiednio przez:

	$f_{\neg}$	$f_{\wedge}$	0	1	$f_{\vee}$	0	1	$f_{\rightarrow}$	0	1
0	1	0	0	0	0	0	1	0	1	1
1	0	1	0	1	1	1	1	1	0	1

- ▶ Dostajemy następującą elegancką charakteryzację wartościowania (pisząc funkcje dwuargumentowe między argumentami).

Obserwacja

Wartościowanie $v: \Sigma \rightarrow \{0, 1\}$ to funkcja taka, że

- ▶ $v(\neg\alpha) = \neg(v(\alpha))$
- ▶ $v(\alpha \star \beta) = v(\alpha) f_{\star} v(\beta)$, gdzie $\star \in \{\wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow\}$

Równoważność (semantyczna) formuł

Definicja

Mówimy, że formuły α i β są równoważne i piszemy $\alpha \equiv \beta$ wtw gdy $\alpha \models \beta$ i $\beta \models \alpha$.

Uwaga.

$\alpha \models \beta$ i $\alpha \equiv \beta$ to *relacje między formułami*; $\alpha \rightarrow \beta$ i $\alpha \leftrightarrow \beta$ to *formuły*.

Obserwacja

- ▶ $\alpha \models \beta$ wtw gdy $\alpha \rightarrow \beta$ jest tautologią.
- ▶ $\alpha \equiv \beta$ wtw gdy $\alpha \leftrightarrow \beta$ jest tautologią.

Zastępowanie formuł równoważnych

Fakt

Niech $F(p_1, \dots, p_n)$ będzie funktorem ekstensjonalnym, a α_i, β_i gdzie $i \in \{1, \dots, n\}$, niech będą formułami. Jeżeli $\alpha_i \equiv \beta_i$ dla każdego i , to $F(\alpha_1, \dots, \alpha_n) \equiv F(\beta_1, \dots, \beta_n)$.

Dowód.

- ▶ Załóżmy, że $\alpha_i \equiv \beta_i$ dla każdego i . Wtedy $v(\alpha_i) = v(\beta_i)$ dla dowolnego wartościowania v .
- ▶ Wartość logiczna $F(\alpha_1, \dots, \alpha_n)$ zależy wyłącznie od $v(\alpha_1), \dots, v(\alpha_n)$.
- ▶ Zatem $v(F(\alpha_1, \dots, \alpha_n)) = f_F(v(\alpha_1), \dots, v(\alpha_n))$, gdzie f_F jest Boole'owską funkcją odpowiadającą funktorowi F .
- ▶ Ale $v(\alpha_i) = v(\beta_i)$ dla każdego i , więc $f_F(v(\alpha_1), \dots, v(\alpha_n)) = f_F(v(\beta_1), \dots, v(\beta_n))$.
- ▶ Czyli $v(F(\alpha_1, \dots, \alpha_n)) = f_F(v(\alpha_1), \dots, v(\alpha_n)) = f_F(v(\beta_1), \dots, v(\beta_n)) = v(F(\beta_1, \dots, \beta_n))$.
- ▶ Ponieważ v było dowolnie wybrane, $F(\alpha_1, \dots, \alpha_n) \equiv F(\beta_1, \dots, \beta_n)$. □

Wniosek

W formułach złożonych można zawsze zastępować podformuły równoważnymi im podformułami.

Lista podstawowych równoważności

▶ $\neg(\alpha \wedge \beta) \equiv (\neg\alpha \vee \neg\beta),$

prawo De Morgana.

▶ $\neg(\alpha \vee \beta) \equiv (\neg\alpha \wedge \neg\beta),$

prawo De Morgana.

▶ $\neg(\alpha \rightarrow \beta) \equiv (\alpha \wedge \neg\beta).$

▶ $(\alpha \rightarrow \beta) \equiv (\neg\alpha \vee \beta).$

▶ $\neg\neg\alpha \equiv \alpha,$

prawo podwójnej negacji.

▶ $(\alpha \wedge (\beta \wedge \gamma)) \equiv ((\alpha \wedge \beta) \wedge \gamma),$

łączność koniunkcji.

▶ $(\alpha \vee (\beta \vee \gamma)) \equiv ((\alpha \vee \beta) \vee \gamma),$

łączność alternatywy.

▶ $(\alpha \wedge \alpha) \equiv \alpha,$

idempotencja koniunkcji.

▶ $(\alpha \vee \alpha) \equiv \alpha,$

idempotencja alternatywy.

▶ $(\alpha \wedge \beta) \equiv (\beta \wedge \alpha),$

przemienność koniunkcji.

▶ $(\alpha \vee \beta) \equiv (\beta \vee \alpha),$

przemienność alternatywy.

Lista podstawowych równoważności

▶ $(\alpha \wedge (\beta \vee \gamma)) \equiv ((\alpha \wedge \beta) \vee (\alpha \wedge \gamma)),$

▶ $(\alpha \vee (\beta \wedge \gamma)) \equiv ((\alpha \vee \beta) \wedge (\alpha \vee \gamma)),$

▶ $(\alpha \wedge (\alpha \vee \beta)) \equiv \alpha,$

▶ $(\alpha \vee (\alpha \wedge \beta)) \equiv \alpha,$

▶ $(\alpha \rightarrow \beta) \equiv (\neg\beta \rightarrow \neg\alpha),$

▶ $(\alpha \leftrightarrow \beta) \equiv ((\alpha \rightarrow \beta) \wedge (\beta \rightarrow \alpha)).$

▶ Jeżeli τ jest tautologią, to $(\alpha \wedge \tau) \equiv \alpha.$

▶ Jeżeli κ jest kontrtautologią, to $(\alpha \vee \kappa) \equiv \alpha.$

▶ $((\alpha \vee \beta) \rightarrow \gamma) \equiv ((\alpha \rightarrow \gamma) \wedge (\beta \rightarrow \gamma)).$

▶ $(\alpha \rightarrow (\beta \wedge \gamma)) \equiv ((\alpha \rightarrow \beta) \wedge (\alpha \rightarrow \gamma)).$

rozdzielność koniunkcji względem alternatywy.

rozdzielność alternatywy względem koniunkcji.

prawo pochłaniania.

prawo pochłaniania.

prawo kontrapozycji.

Dwie niezwiązane ze sobą uwagi

Konwencja notacyjna

Ze względu na prawa łączności będziemy opuszczać nawiasy w n -członowych koniunkcjach i alternatywach. Będziemy więc pisać $p \vee q \vee r$ zamiast formalnie poprawnych $(p \vee q) \vee r$ lub $p \vee (q \vee r)$.

Motywacja

Dlaczego wzięliśmy funktory $\neg$, $\wedge$, $\vee$, $\rightarrow$, $\leftrightarrow$ a nie więcej? Dlaczego nie wszystkie? A czy nie można wziąć mniej?

Przykład: $\leftrightarrow$

Funktor $\leftrightarrow$ można uważać za zdefiniowany za pomocą implikacji i koniunkcji (i tak będziemy odtąd uważać), ponieważ zachodzi równoważność $(\alpha \leftrightarrow \beta) \equiv ((\alpha \rightarrow \beta) \wedge (\beta \rightarrow \alpha))$.

Alternatywa elementarna

Definicja

Niech $w = (w(1), \dots, w(n)) \in \{0, 1\}^n$. **Alternatywa elementarna charakterystyczna dla ciągu w** to formuła $\delta_w = \alpha_1 \vee \dots \vee \alpha_n$, gdzie

$$\alpha_i = \begin{cases} p_i & \text{jeśli } w(i) = 0 \\ \neg p_i & \text{jeśli } w(i) = 1 \end{cases}$$

Fakt

Dla dowolnego wartościowania v i dowolnego $i \in \{1, \dots, n\}$ mamy $v(\alpha_i) = 0$ wtw gdy $v(p_i) = w(i)$. A zatem

$$v(\delta_w) = 0 \Leftrightarrow (v(p_1), \dots, v(p_n)) = w.$$

Dowód.

$$\begin{aligned} v(\delta_w) = 0 &\Leftrightarrow v(\alpha_i) = 0 \text{ for all } i \\ &\Leftrightarrow v(p_i) = w(i) \text{ for all } i \\ &\Leftrightarrow (v(p_1), \dots, v(p_n)) = w. \end{aligned}$$

Definiowanie funkcji przez (specjalną) formułę

Definicja

Niech $f: \{0, 1\}^n \rightarrow \{0, 1\}$ będzie dowolną funkcją, która nie jest stale równa 1. Niech $w_1, \dots, w_m$ będą wszystkimi n -elementowymi ciągami zerojedynkowymi takimi, że $f(w_i) = 0$. Definiujemy formułę

$$\varphi_f = \delta_{w_1} \wedge \dots \wedge \delta_{w_m}$$

Fakt

Dla dowolnego wartościowania v mamy $v(\varphi_f) = f(v(p_1), \dots, v(p_n))$.

Dowód.

Dwa przypadki:

- ▶ $f(v(p_1), \dots, v(p_n)) = 0$, czyli $(v(p_1), \dots, v(p_n)) = w_i$ dla pewnego i . Wtedy $v(\delta_{w_i}) = 0$, a więc $v(\varphi_f) = 0 = f(v(p_1), \dots, v(p_n))$.
- ▶ $f(v(p_1), \dots, v(p_n)) = 1$, czyli $(v(p_1), \dots, v(p_n)) \neq w_i$ dla każdego i . Wtedy $v(\delta_{w_i}) = 1$ dla każdego i , a więc $v(\varphi_f) = 1 = f(v(p_1), \dots, v(p_n))$. □

Koniunkcyjno-alternatywna postać normalna

Definicja

Formuła φ będąca koniunkcją (n -członowych) alternatyw elementarnych jest w **koniunkcyjno-alternatywnej postaci normalnej (KAPN)**.

Twierdzenie

Niech $f: \{0, 1\}^n \rightarrow \{0, 1\}$.

- ▶ Jeżeli f nie jest stale równa 1, to istnieje formuła φ_f w koniunkcyjno-alternatywnej postaci normalnej, taka że $v(\varphi_f) = f(v(p_1, \dots, p_n))$ dla dowolnego wartościowania v .
- ▶ Jeżeli f jest stale równa 1, to istnieje formuła φ_f zbudowana za pomocą koniunkcji, alternatywy i negacji taka że $v(\varphi_f) = f(v(p_1, \dots, p_n))$ dla dowolnego wartościowania v .

▶ Punkt pierwszy wynika natychmiast z Faktu 3.

▶ Dla f stale równej 1 możemy wziąć

$\varphi_f = (p_1 \vee \neg p_1) \wedge \dots \wedge (p_n \vee \neg p_n)$, ale $p_i \vee \neg p_i$ to **nie są** alternatywy elementarne.

Koniunkcyjno-alternatywna postać normalna

Wniosek

- ▶ *Każdy ekstensjonalny funktor F da się zdefiniować za pomocą koniunkcji, alternatywy i negacji.*
- ▶ *Każda formuła α jest równoważna pewnej formule φ_α zbudowanej za pomocą koniunkcji, alternatywy i negacji.*
- ▶ *Każda formuła α , która nie jest tautologią jest równoważna pewnej formule φ_α w koniunkcyjno-alternatywnej postaci normalnej.*

Znajdowanie KAPN w praktyce, kilka przykładów (zrobić na tablicy):

Formuła	KAPN
$\alpha \leftrightarrow \beta$	$(\alpha \vee \neg\beta) \wedge (\neg\alpha \vee \beta)$
$\alpha \vee \beta$	$\alpha \vee \beta$
$\alpha \wedge \beta$	$(\alpha \vee \beta) \wedge (\alpha \vee \neg\beta) \wedge (\neg\alpha \vee \beta)$
$\neg\alpha \wedge \neg\beta$	$(\alpha \vee \neg\beta) \wedge (\neg\alpha \vee \beta) \wedge (\neg\alpha \vee \neg\beta)$

Znajdowanie KAPN w praktyce

Dla niektórych formuł łatwo jest znaleźć KAPN stosując standardowe prawa logiczne. Na przykład:

$$\begin{aligned}((p \wedge \neg q) \rightarrow (r \rightarrow q)) &\equiv (\neg(p \wedge \neg q) \vee (r \rightarrow q)) \\ &\equiv (\neg(p \wedge \neg q) \vee (\neg r \vee q)) \\ &\equiv ((\neg p \vee \neg \neg q) \vee (\neg r \vee q)) \\ &\equiv ((\neg p \vee q) \vee (\neg r \vee q)) \\ &\equiv ((\neg p \vee q) \vee (q \vee \neg r)) \\ &\equiv (\neg p \vee (q \vee (q \vee \neg r))) \\ &\equiv (\neg p \vee ((q \vee q) \vee \neg r)) \\ &\equiv (\neg p \vee (q \vee \neg r)) \\ \text{konwencja notacyjjna} &= (\neg p \vee q \vee \neg r)\end{aligned}$$

Ale nie zawsze jest tak łatwo. Spróbujemy przekształcić $p \wedge q$.

Alternatywno-koniunkcyjna postać normalna (AKPN)

- ▶ Analogiczna (dualnie) do KAPN.
- ▶ Tworzymy **koniunkcje elementarne** dla n -elementowych ciągów zerojedynkowych w , kładąc $\gamma_w = \kappa_1 \wedge \dots \wedge \kappa_n$, gdzie
$$\kappa_i = \begin{cases} p_i & \text{jeśli } w(i) = 1 \\ \neg p_i & \text{jeśli } w(i) = 0 \end{cases}.$$
- ▶ Dla formuły f , która nie jest stale równa 0 bierzemy alternatywę $\psi_f = \kappa_{w_1} \vee \dots \vee \kappa_{w_n}$ dla wszystkich w_i takich, że $f(w_i) = 1$.
- ▶ Wtedy dla dowolnego wartościowania v mamy $v(\psi_f) = f(v(p_1, \dots, p_n))$.
- ▶ Dla f stale równej 0 bierzemy $\psi_f = (p_1 \wedge \neg p_1) \vee \dots \vee (p_n \wedge \neg p_n)$.
- ▶ Przykłady...

Wzajemna definiowalność funktorów

Przypomnijmy następujące równoważności:

- ▶ $(\alpha \vee \beta) \equiv \neg(\neg\alpha \wedge \neg\beta)$, $(\alpha \vee \beta) \equiv (\neg\alpha \rightarrow \beta)$
- ▶ $(\alpha \wedge \beta) \equiv \neg(\neg\alpha \vee \neg\beta)$, $(\alpha \wedge \beta) \equiv \neg(\alpha \rightarrow \neg\beta)$

Wniosek

Każdy funktor można zdefiniować za pomocą: (i) koniunkcji i negacji, (ii) alternatywy i negacji, (iii) implikacji i negacji.

- ▶ Zatem można ograniczyć zbiór podstawowych funktorów do (i), (ii) lub (iii) bez straty ogólności.
- ▶ Praktyczne sposoby wzajemnego definiowania – na ćwiczeniach.

Funkcyjna pełność

Definicja

Zbiór funktorów S jest **funkcyjnie pełny** wtw gdy wszystkie funkcjory można zdefiniować za pomocą funktorów ze zbioru S .

Wniosek

Zbiory $\{\neg, \wedge\}$, $\{\neg, \vee\}$ i $\{\neg, \rightarrow\}$ są funkcyjnie pełne.

Fakt

Zbiory $\{\neg\}$ i $\{\wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow\}$ nie są funkcyjnie pełne.

Szkic dowodu.

Za pomocą negacji można zdefiniować tylko dwa funkcjory jednoargumentowe: negację i asercję. Funktorami ze zbioru $\{\wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow\}$ nie można zdefiniować negacji. Bo niech $F(p)$ będzie jakimkolwiek złożeniem funktorów z $\{\wedge, \vee, \rightarrow, \leftrightarrow\}$; wtedy dla $v(p) = 1$ zawsze mamy $v(F(p)) = 1$. □

Funkcyjna pełność

Fakt

Niech $\downarrow$ będzie funktorem binegacji: $(p \downarrow q) \equiv (\neg p \wedge \neg q)$. Zbiór $\{\downarrow\}$ jest funkcyjnie pełny.

Dowód.

Wystarczy pokazać, że da się zdefiniować negację i koniunkcję. Mamy $\neg p \equiv (p \downarrow p)$ oraz $(p \wedge q) \equiv ((p \downarrow p) \downarrow (q \downarrow q))$. $\square$

Fakt

Niech $|$ będzie funktorem “co najwyżej jedno z dwojga”:
 $(p | q) \equiv (\neg p \vee \neg q)$. Zbiór $\{| \}$ jest funkcyjnie pełny.

Dowód.

Wystarczy pokazać, że da się zdefiniować negację i alternatywę. Mamy $\neg p \equiv (p | p)$ oraz $(p \vee q) \equiv ((p | p) | (q | q))$. $\square$

Ćwiczenie

Proszę zdefiniować alternatywę za pomocą $\downarrow$ i koniunkcję za pomocą $|$.